

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.4.9>**Яна ПОНОМАРЕНКО**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціології та психології, Харківський національний університет внутрішніх справ, просп. Льва Ландау, 27, Харків, Україна, 61080
ORCID: 0000-0002-3374-3930

Yana PONOMARENKO

Candidate of Psychological Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Sociology and Psychology, Kharkiv National University of Internal Affairs,
27 Lva Landau Avenue, Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3374-3930

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ

EMOTIONAL COMPONENT IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF POLICE OFFICERS WITH DIFFERENT LEVELS OF PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT

Презентовано результати теоретичного огляду закордонних наукових джерел щодо проблеми емоцій у професійній діяльності поліцейських. Наведені результати емпіричного дослідження емоційної сфери працівників поліції в контексті їх професійного самоздійснення. **Мета дослідження** – виявити специфіку емоцій у професійній діяльності в поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення (ПС). **Завданнями** дослідження виступили: 1) теоретичний аналіз закордонних досліджень, що висвітлюють роль емоцій у професійній діяльності поліції; 2) встановлення особливостей емоцій та бажаних переживань у поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення. **Наукова новизна дослідження** полягає у деталізації ролі емоцій в контексті професійної діяльності поліцейських. **Вибірка дослідження**. Вибірку склали 72 поліціанти. На ґрунті даних, отриманих із використанням методики «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна із застосуванням кластерного аналізу за принципом k – середніх було сформовано групи респондентів з низьким, середнім та високим рівнем професійного самоздійснення. Вибірку склали 72 поліціанти. Низький рівень ПС було виявлено у 24 осіб, середній рівень діагностовано у 28 осіб, високий рівень визначено у 20 осіб. До подальшого дослідження були залучені поліцейські з низьким рівнем професійного самоздійснення (перша група) та з високим рівнем (друга група). Для виявлення у поліцейських з різним рівнем ПС емоційних станів, які супроводжують несення ними служби, було задіяно методику «Шкала оцінки значущості емоцій» Б. Додонова. **Висновки**. Емпірично встановлено, що високий рівень професійного самоздійснення поліцейських знаходить свій вираз у пріоритетності та більшій бажаності таких емоційних переживань як «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Активний інтерес до нового» та «Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів та явищ», тобто, емоцій акумулятивного, практичного, гностичного та естетичного змісту, що є менш характерним для досліджуваних з низьким рівнем професійного самоздійснення.

Ключові слова: бажані переживання, емоції, емоційна сфера, поліцейські, професійна діяльність, професійне самоздійснення.

The results of the theoretical review of foreign scientific sources on the problem of emotions in the professional activities of police officers are presented. The results of an empirical study of the emotional sphere of police officers in the context of their professional self-fulfillment are provided. The purpose of the study is to identify the specifics of emotions in professional activities in police officers with different levels of professional self-fulfillment (SF). The objectives of the study were: 1) theoretical analysis of foreign research, highlighting the role of emotions in the professional activities of the police; 2) establishing the characteristics of emotions and desired experiences in police officers with different levels of professional self-fulfillment. The scientific novelty of the study is to detail the role of emotions in the context of professional activities of police officers. Sampling of the study. The sample consisted of 72 police officers. Based on the data obtained using the method of "Questionnaire of professional self-fulfillment" by O. Kokun using cluster analysis on the principle of k – means, groups of respondents with low, medium and high levels of professional self-fulfillment were formed. The sample consisted of 72 police officers. Low levels of SF were found in 24 persons, medium levels were diagnosed in 28 subjects, and high levels were found in 20 respondents. Police officers with a low level of professional self-fulfillment (first group) and with a high level (second group) were involved in further research. "Emotion Significance Rating Scale" by B. Dodonov was used to identify emotional states in police officers with different levels of SF that accompany their service. Conclusions. It is empirically

established that the high level of professional self-fulfillment of police officers is reflected in the priority and greater desirability of such emotional experiences as "Joyful excitement, impatience", "Pleasure, pride when you can prove your worth as a person and specialist", "Active interest in the new" and "Sense of beauty and harmony in the perception of various objects and phenomena", ie, emotions of acquisitive, practical, gnostic and aesthetic content, which is less characteristic of subjects with a low level of professional self-fulfillment.

Key words: *desired experiences, emotions, emotional sphere, policemen, professional activity, professional self-fulfillment.*

Постановка проблеми. Професія поліцейського є унікальною діяльністю у порівнянні з іншими професіями, оскільки її специфіка визначається такими специфічними умовами виконання як одночасна зовнішня (правова) та внутрішня (моральна) регламентація, складність завдань, ризикованість та невизначеність, що обумовлює її винятковий характер. Найбільш детальний аналіз проблеми емоційної складової професійної діяльності поліцейських презентують наукові напрацювання закордонних вчених, котрі дозволяють збагатити теоретичне розуміння означеної проблеми та розкрити її у різних ракурсах. Готовність працівника поліції до цілковитої самовіддачі у професії, налаштованість на подолання екстремальних ситуацій та прийняття ризику вимагають високого рівня психічної та емоційної стійкості від представників цієї професійної групи. Прагнення власти всі свої зусилля у роботу та наполегливість у розв'язанні складних, емоційно навантажених завдань виступають важливими ознаками компетентності висококваліфікованого працівника поліції, котрий здатен забезпечити дотримання правопорядку, захист прав та свобод людей відповідно до вимог Закону. Отже, доцільним та актуальним виступає питання емпіричного вивчення емоційних контекстів діяльності поліцейських на українській вибірці, що дозволить вдосконалити розуміння психологічної сутності практики поліціювання у сучасних вітчизняних реаліях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історично так склалося, що особистість працівника поліції була, є і продовжує залишатися у фокусі активної уваги численних представників академічної спільноти. Наявні наукові праці важливою ознакою професії поліцейського визначають «надзвичайний позитивний стан душі, котрий нерозривно пов'язаний з діяльністю, котра вимагає принциповості, відданості та енергійності» [10, с.74]. Вивчення специфіки поліцейської діяльності розгортається у широкому діапазоні проблем: від дослідження таких багатовірневих феноменів як поліцейська культура та системний (інституційний) расизм у практиці поліціювання [11] до вивчення питань, пов'язаних із психологічними характеристиками поліціантів, таких, як, наприклад

їх психологічне благополуччя, стійкість до стресу тощо [12]. Теоретичний аналіз закордонної літератури дозволяє констатувати, що значна кількість досліджень зосереджена на вивченні найбільш помітних та суспільно-важливих аспектів поліцейської діяльності, тоді як наукові розвідки, спрямовані на встановлення специфіки численних психологічних особливостей суб'єктів поліцейської діяльності не відбивають всієї їх різноманітності. Наприклад, J. Roach з колегами до таких істотних особливостей віднесли специфіку емоційного стресу, який відчувають поліцейські під час розслідування кримінальних злочинів, пов'язаних з вбивством дітей [9]. У подальших дослідженнях J. Roach у співавторстві з A. Cartwright наголошують, що найменш вивченими залишаються психологічні аспекти діяльності представників поліцейських служб, котрі працюють під прикриттям. Автори зазначають, що завдання, котрі обумовлюють необхідність поліцейського діяти в умовах прикриття, впливають на його психологічний та емоційний стан, що інколи призводить до цілковитого стирання межі від реальності до професійної «легенди». У журналі «Policing: A Journal of Policy and Practice» дослідники навели статистичні дані за 2020 рік, котрі демонструють, що у поліції Великобританії за останні 10 років майже вдвічі зросла кількість лікарняних серед поліцейських, при цьому 8% поліцейських вимушені були взяти лікарняний через психологічні проблеми [1] Благодійна організація для діючих працівників поліції, ветеранів служби, волонтерів, членів родини поліцейських «Police Care UK» опублікувала результати дослідження Кембриджського університету, в якому прийняли участь 16 857 поліцейських. Отримані дані свідчать, що 20 % працівників поліції мають ознаки посттравматичного стресу [8]. Наведені факти розкривають ймовірний вплив поліцейської діяльності на особистість правоохоронця, котрий відбивається у негативних трансформаціях стану суб'єктивного благополуччя, психологічного здоров'я та професійному здійсненні поліцейського. Роботи M. Christopher з колегами [2] та A. Eddy зі співавторами [4] демонструють, що у поліцейській спільноті присутня культура придушення емоцій та негативних

почуттів, яка обмежує готовність поліцейських до звернення за кваліфікованою психологічною допомогою. Як вважає група дослідників на чолі з В. Loftus, особливо гостро дана проблема виникає у жінок-поліцейських, котрі повсякчас повинні доводити свою стійкість та витримку на рівні з чоловіками-поліцейськими [7]. Китайські дослідники Т. Liu, X. Zeng, M.R. Chen та Т. Lan доходять до висновку, що проблема емоційного благополуччя та стабільності поліцейських набула широких масштабів у Китаї. Дослідники зазначають, що окрім великого ступеню ризику, китайська поліція має суворі правила роботи, доволі часто вони вимушені працювати понаднормово, що неодмінно призводить до виникнення психологічного тиску, фізичного, психологічного та емоційного виснаження [6]. Водночас, науковцями встановлено, що працівники поліції, котрі мають високий рівень емоційної самоефективності є більш здатними протистояти негативним емоціям у професії та адекватно на них реагувати. Здатність до регуляції емоцій у професійній діяльності виступає чинником впевненості поліцейських у собі та здатності до подолання труднощів у професії. А. Goswami з колегами констатують, що психологічно комфортна атмосфера виступає необхідною умовою формування сприятливого професійного середовища та позитивізує емоційні реакції працівників поліції, котрі сприяють більшій залученості у діяльність [5]. Суголосну думку висловлюють М. Yuan зі співавторами, які зазначають, що актуалізація позитивних психологічних ресурсів поліцейський посилює сприятливе емоційне сприйняття ними роботи [13]. А. Costantini з колегами підкреслюють, розвиток налаштованості працівників на виокремлення емоційно позитивних аспектів ситуації істотно впливає на їх зді-

бності успішно переживати складні події та формує професійну ідентичність [3].

Мета дослідження – виявити специфіку емоцій поліцейських у професійній діяльності з різним рівнем професійного самоздійснення (ПС). **Завданнями** дослідження виступили: 1) теоретичний аналіз закордонних досліджень, що висвітлюють роль емоцій у професійній діяльності поліції; 2) встановлення особливостей емоцій та бажаних переживань у поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення. **Наукова новизна дослідження** полягає у деталізації ролі емоцій в контексті професійної діяльності поліцейських.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання методики «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна та застосування кластерного аналізу за принципом k – середніх дозволило сформувати групи респондентів з низьким, середнім та високим рівнем ПС. Вибірку склали 72 поліціанти. Низький рівень ПС було виявлено у 24 осіб, середній рівень – у 28 осіб, високий рівень визначено у 20 осіб. До подальшого дослідження були залучені поліцейські з низьким рівнем ПС (перша група) та з високим рівнем (друга група). Для виявлення у поліцейських з різним рівнем ПС емоційних станів, які супроводжують несення ними служби, було задіяно методику «Шкала оцінки значущості емоцій» Б. Доднова. Кількісна обробка результатів здійснювалася за допомогою t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок.

Результати досліджень. Отримані показники емоційних проявів та бажаних переживань у поліцейських з різним рівнем ПС надані в таблиці 1.

Встановлено, що за шкалами «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Задоволення, гордість,

Таблиця 1

Бажані переживання в групах поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення (M±σ)

Показники	Перша група	Друга група	t	p
Почуття незвичайного в невизначеній, незнайомій ситуації	4.58 ± 1.21	6.04 ± 1.27	0.83	-
Радісне хвилювання, нетерпіння	4.59 ± 1.17	7.88 ± 1.13	2.02	0.05
Радісне збудження при досягненні успіхів на роботі	3.69 ± 1.10	3.54 ± 1.06	0.10	-
Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця	3.70 ± 1.14	6.98 ± 1.10	2.07	0.05
Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту	4.88 ± 1.19	7.76 ± 1.15	1.74	-
Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне	3.82 ± 1.18	3.08 ± 1.16	0.45	-
Активний інтерес до нового	4.11 ± 1.08	7.47 ± 1.15	2.13	0.05
Бойове збудження в ситуації небезпеки	6.94 ± 1.17	7.19 ± 1.14	0.15	-
Радість, симпатія	5.66 ± 1.19	3.92 ± 1.25	1.01	-
Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів та явищ	4.50 ± 1.15	7.69 ± 1.14	2.03	0.05

коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Активний інтерес до нового» та «Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів та явищ» поліцейські з високим рівнем ПС демонструють вірогідно більші показники у порівнянні з досліджуваними з низьким його рівнем ($p \leq 0,05$). Отже, для поліціантів з високим рівнем ПС більш властивою схильність до актуалізації позитивних емоцій, котрі супроводжують почуття задоволення у ситуаціях як приватного, так і професійного характеру; ситуації успіху, котрі підтверджують особистісну та професійну компетентність, цінність їх людських та професійних якостей, породжують виражене та більш інтенсивне відчуття гордості; зорієнтованість на пошук нової інформації, котра збагачує коло їх особистих інтересів та задовольняє потребу у поглибленні професійних знань, стає джерелом виникнення позитивних емоцій, котрим досліджувані цієї груп надають більшу перевагу, що слід вважати значущою психологічною умовою успіху впровадження змін та нововведень у сфері поліціювання. Слід також підкреслити, що для поліцейських з високим рівнем ПС суб'єктивно значущим є переживання естетичних емоцій, виникнення яких ініційоване сприйняттям різноманітних контекстів краси та гармонійності оточуючого світу у різних їх ракурсах, що відіграє важливу роль становлення та розвитку етичних принципів та моральності особистості в цілому.

Не було виявлено статистичних відмінностей між групами поліцейських з низьким та високим рівнем ПС за шкалами «Почуття незвичайного в невизначеній, незнайомій ситуації», «Радісне збудження при досягненні успіхів на роботі», «Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту», «Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне», «Бойове збудження в ситуації небезпеки» та «Радість, симпатія», у зв'язку з чим, результати дослідження були піддані якісному аналізу. Для досліджуваних обох груп однаковою бажаними виявилися готовність до конструктивного переживання ситуацій

невизначеності, та, водночас, налаштованість на активні дії у ситуації небезпеки, інтенсифікація позитивних переживань у ситуації професійного успіху, очікування переживання радості, налаштованість на перевагу позитивно забарвлених відчуттів, що знижує вірогідність особистісних деструкцій та професійного вигорання, а також, альтруїстичні емоційні переживання, котрі супроводжують схвалення своєї діяльності у професійному та соціальному контекстах як підтвердження ефективного виконання службового обов'язку та корисності власної діяльності для суспільства та громади.

Висновки. Таким чином, на ґрунті теоретичного аналізу було встановлено, що емоції в професійній діяльності поліцейських обумовлюються специфікою емоційної сфери особистості поліцейського, культурними вимогами та нормативними приписами. Конструктивні емоції позитивної забарвленості забезпечують стійкість працівників поліції до труднощів професії, що, водночас, забезпечує високу ефективність поліцейських організацій у досягненні суспільно-важливих цілей. Емпіричні результати, отримані в ході проведеного дослідження, свідчать, що високий рівень ПС поліцейських знаходить свій вираз у пріоритетності та більшій бажаності таких емоційних переживань як «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Активний інтерес до нового» та «Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів та явищ», тобто, емоцій акизитивного, праксичного, гностичного та естетичного змісту, що є менш характерним для досліджуваних з низьким рівнем ПС.

Безсумнівно, емоційна сфера поліцейських є вельми актуальною науковою проблемою, котра потребує подальших емпіричних розвідок на вибірці більшого обсягу на прикладі різних структурних підрозділів, специфіка діяльності яких виступає одним з ключових критеріїв, що обумовлює особливості емоційного реагування на складну професійну ситуацію.

Література:

1. Cartwright A., Roach J. The wellbeing of UK police: a study of recorded absences from work of UK police employees due to psychological illness and stress using freedom of information act data. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2020. Vol. 15, №2. P. 1–13.
2. Christopher M.S., Goerling R.J., Rogers B.S., Hunsinger M., Baron G., Bergman A.L., Zava D.T. A pilot study evaluating the effectiveness of a mindfulness-based intervention on cortisol awakening response and health outcomes among law enforcement officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2016. № 31(1). P. 15–28.
3. Costantini A., Ceschi A., Viragos A., De Paola F., Sartori, R. The role of a new strength-based intervention on organisation-based self-esteem and work engagement: a three-wave intervention study. *Journal of Workplace Learning*. 2019. № 31. P. 194–206.

4. Eddy A., Bergman A.L., Kaplan J., Goerling R.J., Christopher M.S. A qualitative investigation of the experience of mindfulness training among police officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2019. № 36(1). P. 63–69.
5. Goswami A., Nair P., Beehr T., Grossenbacher M. The relationship of leaders' humor and employees' work engagement mediated by positive emotions: moderating effect of leaders' transformational leadership style. *Leadership & Organization Development Journal*. 2016. № 37. P. 1083–1099.
6. Liu T., Zeng X.Q., Chen M.R., Lan T. The Harder You Work, the Higher Your Satisfaction With Life? The Influence of Police Work Engagement on Life Satisfaction: A Moderated Mediation Model. *Frontiers in Psychology*. 2019. № 10. Article 826.
7. Loftus B., Goold B., Mac Giollabhui S. From a visible spectacle to an invisible presence: the working culture of covert policing. *The British Journal of Criminology*. 2016. № 56(4). P. 629–645.
8. Police Care, UK. Policing: The Job & The Life, 2019. URL: https://www.cam.ac.uk/sites/www.cam.ac.uk/files/innerimages/thejobthelife_findings.pdf (дата звернення 16.01. 2022).
9. Roach J., Sharratt K., Cartwright A., Skou Roer T. Cognitive and emotional stressors of child homicide investigations on U.K. and Danish police investigators. *Homicide Studies*. 2018. № 22(3). P. 296–320.
10. Schaufeli W., Salanova M., González-Romá V., Bakker A. The measurement of engagement and burnout: a two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*. 2002. № 3. P. 71–92.
11. Souhami A. Institutional racism and police reform: an empirical critique. *Policing and Society*. 2014. № 24(1). P. 1–21.
12. Violanti J.M., Charles L.E., McCanlies E., Hartley T.A., Baughman P., Andrew M.E., Fekedulegn D., Ma C.C., Mnatsakanova A., Burchfiel C.M. Police stressors and health: a state-of-the-art review. *Policing*. 2017. № 40(4). P. 642–656.
13. Yuan M., Guo X., Li X., Chen X., Wang C., Li Y. The moderating role of regulatory emotional self-efficacy on smoking craving: an ecological momentary assessment study. *PsyCH Journal*. 2017. № 7. P. 5–12.

References:

1. Cartwright, A., & Roach, J. (2020). The wellbeing of UK police: a study of recorded absences from work of UK police employees due to psychological illness and stress using freedom of information act data. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15 (2), 1–13. doi:10.1093/police/paaa033
2. Christopher, M.S., Goerling, R.J., Rogers, B.S., Hunsinger, M., Baron, G., Bergman, A.L., & Zava, D.T. (2016). A pilot study evaluating the effectiveness of a mindfulness-based intervention on cortisol awakening response and health outcomes among law enforcement officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 31(1), 15–28. doi:10.1007/s11896-015-9161-x
3. Costantini, A., Ceschi, A., Viragos, A., De Paola, F., & Sartori, R. (2019). The role of a new strength-based intervention on organisation-based self-esteem and work engagement: a three-wave intervention study. *Journal of Workplace Learning*, 31, 194–206. doi: 10.1108/JWL-07-2018-0091
4. Eddy, A., Bergman, A.L., Kaplan, J., Goerling, R.J., & Christopher, M.S. (2019). A qualitative investigation of the experience of mindfulness training among police officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 36(1), 63–69. doi: 10.1007/s11896-019-09340-7
5. Goswami, A., Nair, P., Beehr, T., & Grossenbacher, M. (2016). The relationship of leaders' humor and employees' work engagement mediated by positive emotions: moderating effect of leaders' transformational leadership style. *Leadership & Organization Development Journal*, 37, 1083–1099. doi: 10.1108/LODJ-01-2015-001
6. Liu, T., Zeng, X.Q., Chen, M.R., & Lan, T. (2019). The Harder You Work, the Higher Your Satisfaction With Life? The Influence of Police Work Engagement on Life Satisfaction: A Moderated Mediation Model. *Frontiers in Psychology*. 10, 826. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00826
7. Loftus, B., Goold, B., & Mac Giollabhui, S (2016). From a visible spectacle to an invisible presence: the working culture of covert policing. *The British Journal of Criminology*, 56(4), 629–645. doi: 10.1093/bjc/azv076
8. Police Care UK. (2019). Policing: The Job & The Life, 2019. Retrieved from https://www.cam.ac.uk/sites/www.cam.ac.uk/files/innerimages/thejobthelife_findings.pdf
9. Roach, J., Sharratt, K., Cartwright, A., & Skou Roer, T. (2018). Cognitive and emotional stressors of child homicide investigations on U.K. and Danish police investigators. *Homicide Studies*, 22(3), 296–320. doi:10.1177/1088767918759695
10. Schaufeli, W., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. (2002). The measurement of engagement and burnout: a two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*, 3, 71–92. doi: 10.1023/A:1015630930326
11. Souhami, A. (2014). Institutional racism and police reform: an empirical critique. *Policing and Society*, 24(1), 1–21. doi: 10.1080/10439463.2012.703198
12. Violanti, J.M., Charles, L.E., McCanlies, E., Hartley, T.A., Baughman, P., Andrew, M.E., Fekedulegn, D., Ma, C.C., Mnatsakanova, A., & Burchfiel, C.M. (2017). Police stressors and health: a state-of-the-art review. *Policing*, 40(4), 642–656. doi: 10.1108/PIJPSM-06-2016-0097
13. Yuan, M., Guo, X., Li, X., Chen, X., Wang, C., & Li, Y. (2017). The moderating role of regulatory emotional self-efficacy on smoking craving: an ecological momentary assessment study. *PsyCH Journal*, 7, 5–12. doi: 10.1002/pchj.188